

Doc. Jan Patočka na brněnské univerzitě

Jiří Vítek

Patočkovu brněnské působení tvoří dvě samostatné etapy, z nichž první je spojena s Pedagogickou fakultou MU druhé poloviny 40-tých let a druhá s Filosofickou fakultou brněnské univerzity (tehdy UJEP) druhé poloviny 60-tých let. Obě etapy spojuje společný účel Patočkova působení, tj. možnost dosažení řádné profesury filosofie. A v obou případech, v mnohém podobných, došlo v důsledku nepříznivých politických okolností k zastavení tohoto procesu.

Pedagogická fakulta 1946-48

Na základě ustanovení zákona z 9. 4. 1946 byla zřízena při Masarykově univerzitě v Brně (vedle Prahy, Olomouce, Bratislavy) pedagogická fakulta pro vysokoškolské vzdělávání učitelů. Výuka na fakultě byla zahájena 10. 11. 1946. Děkanem se stal bohemista prof. PhDr. Fr. Trávníček. Fakulta musela také zdolávat celou řadu počátečních těžkostí - velký počet posluchačů, omezené prostory, málo literatury, absence pedagogů a vlastní zajišťování habilitací a profesorských jmenování. Současně se budovala struktura fakulty, založená na seminářích. Jedním z nich byl i seminář filosofie, na nějž byl povolán soukr. doc. Jan Patočka z FF UK, což vyžadovalo jeho dojíždění z Prahy do Brna a zpět. Doc. Patočka si za svého asistenta zvolil PhDr. Viléma Bräunera (1917-1988), dosud pomocnou vědeckou sílu ped. semináře prof. PhDr. Otakara Chlupa na FF MU. Zimní semestr na MU běžel od 1. 10. 1946 do 15. 2. 1947. Letní semestr probíhal od 16. 2. do 30. 6. 1947. Na PdF se výuka rozbíhala od listopadu a doc. Patočka, pověřený 3. 10. 1946 přednáškami, oznámil jejich zahájení 1. 11. Postupně byly vypisovány přednášky jako Úvod do filosofických nauk (čili Úvod do filosofie). Dějiny filosofie (nebo též Kapitoly z dějin moderní filosofie) a Logika. Náplní seminářů v jednotlivých semestrech bylo čtení etických textů a četba moderních filosofických textů. Obsahy přednášek nám nejsou známy, ale určitou představu o nich si lze udělat na základě pražských přednášek a myšlenek, které Patočka podává v článcích z té doby a jejichž výklad jsme podali. Přednášky se konaly vždy v úterý a semináře v pondělí.

Nemožnost obsadit seminář filosofie na PdF z brněnských zdrojů vedla ministerstvo školství k tomu, že na toto místo vybralo pražského docenta, s možností jeho brzkého jmenování profesorem filosofie. Patočka toto místo nakonec přijal, přestože byl s Prahou, zejména s jejím kulturním a vědecko-pedagogickým prostředím úzce svázán, protože v Praze byla menší naděje na profesorské jmenování. Tím však na sebe vzal těžké břemeno jak po fyzické, tak psychické stránce. Tato pedagogická zátěž a dojíždění měly nepříznivý dopad na jeho zdraví a vedly k nervovému vyčerpání (podpořenému pouhými prověrkami). Ale o tom později. Patočka zřejmě přijal úvazek v Brně i proto, že měl velmi dobré mínění o vědecké a pedagogické úrovni MU a v řadě oborů hodnotil jejich představitele výše než pražské.

Jan Patočka byl vhodnou osobou pro výuku na Pedagogické fakultě nejen proto, že měl za sebou dlouholetou zkušenost středoškolského profesora, že i jeho otec patřil k předním pedagogickým odborníkům, ale také proto, že do Pedagogické encyklopedie (1938-40, red. Ot. Chlup) napsal řadu hesel a v r. 1939 přednášel na Škole vysokých studií pedagogických v Táboře na téma Filosofie výchovy. V témže roce vydal úvahu Česká vzdělanost v Evropě, r. 1938 článek Myšlenka vzdělanosti a její dnešní aktuálnost. Také započal bádání o Komenském, převratným článkem z r. 1941, příznačně

nazvaným O nový pohled na Komenského, které do obdivuhodných rozměrů rozvíjel od poč. 50-tých let.

Školní rok 1946/47:

Doc. Patočka se ve věci pověření filosofickými přednáškami na Ped fakultě obrátil nejdříve na ministerstvo školství, ale to ho odkázalo k přímému jednání s vedením fakulty. Načež doc. Patočka žádá děkana o sdělení přesného termínu zahájení semestru, aby si podle toho mohl upravit dokončení pražských přednášek o Sókratovi (10, dopis z 30. 9. 1946).

Velmi cenné informace k Patočkovu životu v letech 1946-50 nám podávají jeho dopisy příteli Rob. Campbellovi do Paříže (6). Na několika místech se také zmiňuje - mohli bychom říci - o brněnské "kalvárii". Patočka těžko snášel náročné cestování vlakem (často v noci) mezi Prahou a Brnem k pondělní a úterní výuce. Mnohdy přespával na fakultě v nepohodlném v křesle. Později mu jeho asistent V. Bräuner zajistil komfortní ubytování u své domácí, paní Pospíšilové, v moderní vile v Černých Polích, Jugoslávská 102. Pokud se již J. Patočka a V. Richter spolu spřátelili, dělila je vzdálenost jedné ulice. Situace se stabilizovala i v denním režimu a stravování. Zmiňují se o těchto věcech proto, že měly vliv na zdravotní stav a celkovou náladu pana docenta. A v dopisech Campbellovi se často objevují stížnosti na zdraví a rozladěnost. V prosinci doc. Patočka onemocněl chřipkou. V polovině prosince pokračoval v přednáškách, od vánoc se necítil dobře a v polovině ledna nového roku jej postihla velmi nepříjemná ischiatická choroba a je léčen na klinice prof. Hennera. Své cesty do Brna líčí s ironickým nadhledem. V dopise Campbellovi 18. 12. 1946 píše: "... s těmi výlety po železnici se člověk stává divnou osobou, s třesoucíma se nohama a s ušima, které zaléhají, s hlavou - v zoufalém úsilí myslet na přednášky, které je třeba přece jen konat - která bolí a činí dojem, že nic neříká, ani pohyby, ani slova: je to jakási opilost, prostá svých výhod ..." (6, 907) Další zážitek popisuje takto (dopis z 20. 1. 1947): "Před čtrnácti dny jsem se dal prohlédnout v univerzitní klinice a příslušný lékař mně sdělil, že celkem o nic nejde. Takto přesvědčen jsem odjel do Brna, ale už sama cesta byla utrpením; když jsem měl vystoupit, nemohl jsem se hýbat, stěžím se dostal do nejbližšího hotelu, celý můj pobyt v tom prokletém městě byl jedna bolest a přednáška kombinací, kterou nikomu nedoporučuji. Při návratu se odbývala stejná historie na Wilsonově nádraží, kde mě museli vynést z vagónu násilím, protože jsem nevystupoval. Přejít nástupiště mi zabralo půl hodiny. Od té doby jsem v hloupém stavu; cítím se silný a cítím se dobře, ale nevydržím pět minut sedět nebo být v posteli. Cpou do mne jódové injekce, ale až dosud bez viditelného výsledku. Ve středu mne odvezou do jiné kliniky a uvidí se. Tak tohle je tedy krásný popis jednoho tak zvaného filosofa ve skutečně nemožné situaci, která důstojně korunuje všechny jeho zmatky. Protože, představte si, tenhle druh věcí se vám přihodí proto, aby vám dokázal, že už nemůžete dál, jelikož už dlouho jdete nesprávnou cestou. Ale už toho nechme, přejděme k podstatnějším". (6; 910-11) V době jeho nepřítomnosti suploval Dr. Bräuner. Šlo o několik týdnů.

Školní rok 1947/48:

Před začátkem zimního semestru, od 22. září, se konala v Paříži konference, pořádaná UNESCEM na téma Filosofie a humanitní vzdělání a Patočka na ni dostal pozvání. Obrátil se s ním na děkana Trávníčka a požadoval současně týdenní prodloužení. V tomto mu nebylo zřejmě vyhověno, neboť se vrátil již 30. září. V Paříži se ubytoval v rodině přítele Campbella a byl z pobytu i jeho výsledků nadšen. V děkovném dopise líčí i své příhody (s trochou ironie) ze zpáteční cesty, kdy navštívil ve Freiburgu předválečného přítele, Husserlova asistenta E. Finka; velmi se těšil z tohoto setkání, i když současně setkání se zemí zničenou válkou a s neslýchané krutými životními podmínkami obyvatel bylo velmi deprimující. V tomto odkazují na dopis z 30. 9. 1947. Alespoň ocitujeme dojem z Freiburgu: "Dnešní podoba vzbuzuje skutečnou hrůzu v někom, kdo si s sebou přináší obraz tohoto města v plném

rozkvětu, vzpomínku, kterou v něm zanechala návštěva druhdy; nemohl jsem tomu téměř uvěřit. Byl jsem mezi léty 1933 a 1937 svědkem toho, jak přecházel vzhled města z metafyzického klidu k hlučnému a nápadnému národnímu socialismu, poslední proměna ale hrozí tím, že zůstane trvalá! Ruiny končí našťastí právě v místě, kde se tyčí budova univerzity, která, pravda, utrpěla škrábane, ale lze ji užívat ...neudivím Vás, řeknu-li, že jsem málem proléval horké slzy při pohledu na místo, kde se mi kdysi tolikrát rozbušilo srdce - pokaždé, když jsem šel na přednášky podivného démonického génia ..." (míněn je Heidegger - JV). (6; 917)

Campbell byl znalcem a příznivcem existencialismu. Na Patočkovu doporučení se jeho článek o existencialismu (u nás první po válce) a nazvaný Úvod do existencialismu dostává v lednu 1946 na stránky Konečného Listu (časopisu moravských spisovatelů). Jeho důraz na mravní jádro existencialismu (svoboda a odpovědnost) byl přijatelný pro Patočku i Konečného. Spočívá v tom, "že člověk jedná ve své svobodné samotě, ... vytyčuje si svou morálku a tím faktem se stává příkladem pro všechny ostatní. Podle vzoru mého činu budou museti jednati také ostatní; mé rozhodnutí se takto odrazem šíří do nekonečna, od svobody ke svobodě a tím, že si vybírám sebe samého vybírám celé lidstvo". (11; 271). Také R. Konečný byl zasvěceným vykladačem existencialismu a znalcem filosofické situace ve Francii, jak to ukazuje i řada článků otištěných v poválečných letech. Výstižný výklad existencialismu s jeho kritikou z pozice teismu představuje Konečného stať Filosofie nicoty a úzkosti (12), otištěná v Akordu (1947), kde také zmiňuje oba Patočkovy přátele Campbella a Polina. Zde svůj postoj vyjadřuje slovy: "...nás tu zajímá onen křečovitý pathos člověka, který vůbec nepočítá s Bohem, ono postavení člověka v hrůze a hnusu před vlastním zrcadlem, které nekončí aktem milosti, ... protože moderní člověk dokonale se sám zbožštil.." (12; 224) Konečný patřil do skupiny literátů, která vydávala v Brně katolicky orientovaný Akord, kde sám často publikoval. Tuto skupinu tvořili např. J. Zahradníček, J. Deml., B. Reynek, Z. Rotrekl aj. Prostřednictvím R. Konečného se tak nepřímou dostává i Patočka do jejich blízkosti. Může to dokreslit i Patočkův zájem o J. Durycha. Názorová blízkost Patočky a Konečného byla dána také jejich příznivým vztahem k Hoppeho filosofii. U Konečného se však jednalo o žákovskou oddanost, které dal průchod ve své habilitační práci Vladimír Hoppe. - Příspěvek k historii a kritice iracionalismu (vydáno 1970), kde se několikrát odvolává na Patočku. V Patočkově blízkosti se pohybuje také jeho asistent V. Bräuner, a to nejen na fakultě, ale také mimo ni, zvláště když sdíleli společný privát. Bräuner je svázán s prostředím brněnské odnože pražské Skupiny 42, jejímž vůdčími osobnostmi byli J. Chaloupecký, J. Kolář, J. Orten, J. Kotalík, K. Lhoták, A. Hudeček, apod. V Brně se k ní hlásili básníci I. Blatný, J. Kainar, O. Mikulášek, kteří vyjadřovali existencialistické pocity a nálady válečné generace. Bräuner byl s nimi v přátelském styku, zejména vřelé kamarádství bylo mezi ním a I. Blatným. Blatný na něho nikdy nezapomněl, což dokládá i báseň, kterou napsal na konci života v anglické emigraci a jež končí tesklivým přáním - "Přijed' se za mnou někdy podívat" (ze sbírky Stará sídliště). Že také Patočka sledoval aktivity Skupiny, dosvědčuje korespondence s Chaloupeckým, kdy se v jednom dopise zajímá o přednášku týkající se programu Skupiny 42. (7)

Ještě v jednom případě, jak je pravděpodobné, hrál důležitou úlohu V. Bräuner, totiž ve sblížení Patočky s přítelem Pavlem Trostem (1907-87). Trost žil v Brně, pocházel z dvojjazyčného (česko-německého) prostředí a v Praze na německé univerzitě studoval jazykozpyt a filosofii; habilitoval se na srovnávací jazykovědu. V Praze se stal členem Pražského lingvistického kroužku, který měl v jazykovědě podobný průkopnický význam jako husserlovský Pražský filosofický kroužek ve filosofii, a v němž měl Patočka aktivní účast. P. Trost se na brněnské fakultě stýkal s J. Jakobsovem a znal se i s D. Čyževským (komeniologem), s nimiž se přátelil i Patočka. Trost po válce lektoroval na FF v Brně a současně byl zaměstnán v Zemské a univerzitní knihovně. Po olomoucké epizodě odešel na UK, kde pokračoval jeho zájem o Kafku, a z literárních témat se zajímal o německou romantiku, mytologii a středověké skladby Oráč z Čech a Tkadleček. Trost údajně plnil za Patočkova brněnského pobytu

jakousi průvodcovskou roli. Patočka obdivoval jeho nesmírný rozhled, jazykové a filosofické vzdělání. V úctě mu věnoval u příležitosti 60-tých narozenin (1968) článek Husserlův pojem názoru a prafenomen jazyka I. Dubský zaznamenal výmluvnou vzpomínku ze společného pobytu manželů Patočkových a Trostových na zámku v Bechyni z počátku 60-tých let. "Byl tu vynikající germanista prof. Trost se svou paní, spisovatelkou Helenou Šmahelovou a další Patočkovi známí. Podnikali jsme vycházky (prof. Trostovi se příroda - stromy - zdály příliš "kubistická" a tak se nevypravoval příliš daleko, raději stále četl - literatura mu byla přirozenější) a hovořili v příjemné zámecké jídelně". (2; 59)

S nástupem doc. Patočky na Pedagogickou fakultu v Brně započala také procedura jmenovacího řízení. Na žádost děkana Trávníčka zaslal děkan FF UK Jar. Král "objektivistické" zhodnocení Patočkovy poválečné vědecké a pedagogické činnosti s dvěma přílohami: 1) opis posudku jeho habilitační práce *Přirozený svět jako filosofický problém*, (1936), vypracovaný J. B. Kozákem, J. Králem a Šeradským, 2) opis posudku vyhotoveného ke jmenování doc. Patočky m. profesorem UK, jež podepsal J. Král, J. Hendrich a J. Mukařovský. Oba posudky jsou vypracovány z hlediska názorové platformy hodnotitelů, které by se dalo označit jako scientistický objektivismus. Z této pozice pak Patočkovi vytýkají názorový subjektivismus, volnější interpretaci, metafyzičnost a poplatnost fenomenologickému směru. Oceňují jeho nebývalou erudici, zaujatost problémem a širokou znalost literatury daného tématu. Na tomto základě byl také podán návrh na jeho jmenování řádným profesorem filosofie na Ped. fakultě MU. 10. 12. 1947 byl požádán akademický senát o vyjádření, s nímž mělo být seznámeno ministerstvo školství a osvěty. Dále svolal rektor prof. Lad. Seifert na 22. 12. 1947 schůzi pedagogické komise MU k projednání návrhu na Patočkovo jmenování. Zde se stopy dalšího projednávání této záležitosti ztrácejí. Je možno se domnívat, že řízení neproběhlo úspěšně.

Patočkovo další setrvání v Brně znemožnil Únor 1948 a jeho tvrdý zásah do celého demokraticky utvářeného organismu společnosti i vysokých škol. I na vysokých školách se rozběhl mechanismus prověřkových komisí akčních výborů, nesený radikálním romantismem mladých a kalkulacemi starších. Docent Patočka se dostal do jejich soukolí 2x, v Praze a v Brně. Do Brna se dostalo nejspíše nějaké "echo" z pražské FF, jež vycházelo z falešné konstrukce jeho vztahu k emigrantské skupině kolem V. Kovárny, bývalého docenta estetiky UK a Patočkova přítele. Avšak Patočkovo vysoké mínění o filosofii, přesvědčení, že velké ideje se prosazují samy, ho vedlo k určité politické indiferentnosti a přestože názorově směřoval spíše k levici (např. francouzská levice, kritika Masaryka, Beneše), přísně střežil svou filosofickou "věž ze slonoviny" a byl dotčen, když se mu mj. dostalo označení existencialista (v pejorativním smyslu). Jinak mezi studenty, ani těmi radikálními, nebylo proti němu větších výhrad. Více o tom viz J. Cibulka v článku *Jan Patočka a studenti pražské filosofické fakulty v údobí 1945-1949*. (1; 234-241) Nicméně v důsledku "špatné zprávy" z Prahy zrušil 28. 2. 1948 děkan Patočkovo pověření přednáškami na Pedagogické fakultě v Brně. Patočka s tím nesouhlasil a ohradil se. 2. března telefonicky oznamuje, že jeho obvinění na FF bylo odvoláno. Na základě tohoto sdělení se předseda akčního výboru Pedagogické fakulty obrací na partnerský výbor v Praze, který 3. 3. potvrzuje Patočkův telefonát a konečně 4. 3. také děkan ruší své dřívější rozhodnutí a žádá docenta, aby "neprodleně zahájil svou činnost". Ale pod vlivem poučného vývoje, mocensko společenských přeměn a sílícího vlivu zejména militantních skupin studentů na obou fakultách se Patočka odhodlal, nejdříve v Brně a později i v Praze ke kroku, který byl v souladu s jeho filosofickým přesvědčením i mravní odpovědností. Dokončil ještě semestr a ze zdravotních důvodů - jak uvádí v dopise děkanství Ped. fakulty 15. 6. - se vzdává "funkce pověřeného profesora filosofie a vedoucího filosofického semináře". 23. června mu fakultní sbor vyslovil poděkování za práci a přání brzkého uzdravení. Ani V. Bräuner po Únoru 1948 nesetřval na fakultě, působil v učňovském školství, později se věnoval knihovnictví a nakonec pracuje ve vedoucí funkci Státní vědecké knihovny v Brně (pedagogická knihovna). Filosofický seminář na nějakou dobu po doc. Patočkovi přebírá sociolog doc. K. Galla, který

pak vytváří katedru občanské výchovy. Brněnskou rezignací však Patočkovo "martyrium" nekončí a má své pokračování v jeho dalších životních osudech. Rezignace v Praze nedala na sebe dlouho čekat a došlo k ní r. 1949 po odmítnutí nabízeného členství v KSČ. Své tehdejší pocity a duševní rozpoložení podává v dopise příteli Campbellovi někdy koncem roku 1950 slovy: "Pokud se mne týče, rád bych křičel dříve, než se udusím, ale po rozboru situace jsem shledal, že by to bylo zcela zbytečné" (6' 920)

Z tohoto tónu je patrná silná deziluze, ústící až do rezignace. Dále pokračuje úvahou o problémech celé Evropy, v níž je možno spatřoval zárodek jeho filosofie dějin, postupující přes pojednání o nadcivilizaci ke kacířským esejům a době poevropské. Patočka charakterizuje, současné evropské dějiny jako dobu "sebeopotlačení Evropy". Sebeopotlačením Evropy rozumí "takový proces, jímž Evropa, tvůrkyně racionální, a tím univerzální civilizace, sebe sama zbavuje dočasných předností, které jí poskytla skutečnost, že se jako první těšila výhodám této civilizace. Je to nutný a nezvratný proces, nabývá však gigantických rozměrů díky skutečnosti, že se probouzejí stamiliony lidí, kteří se až dosud nacházeli stranou dějin. Bylo by bláznivě pokoušet se tento proces zastavit nebo svést do mezí, které by odpovídaly našim "zájmům": bylo by to bláznivé a zločinné. Krize je o to strašlivější, že se kombinuje s hlubokým schismatem, který charakterizuje naši civilizaci, schismatem mezi jejím radikálním pojetím (radikálně sekularizovaným) a jejím "umírněným pojetím, které nepřetrhá pouta s předracionálními tradicemi, z nichž naše civilizace vzešla". (6; 921) Patočka má zde na mysli schizma totalitní, kolektivní Východní společnosti a Západní, individualistické a svobodné společnosti. Přiklání se více ke druhé alternativě, neboť "... není důvod pro to, abychom úplně opustili druhou verzi, s níž jsme životně spjati, kterou můžeme kritizovat, jak chceme, v jejích základech a v její struktuře, zatím co pro nás nicméně zůstává tím, co je na světě největší a nejhlubší, pokud máme sílu, nezbytnou k jejímu obnovení". (6; 921)

Filosofická fakulta 1966-68

Po r. 1949 se J. Patočka i s rodinou dostává do existenčních problémů, žije v existenční nejistotě a dlouho se musí spokojit s prací, která jen málo odpovídá jeho touze, ambicím a schopnostem, o finanční otázce ani nemluvě. V jistém smyslu se stává i obětí nestability poměru a reorganizačních změn pracovišť, kde působí, ať jde o Masarykův ústav (1950-54), Výzkumný ústav pedagogický (1954-56) nebo Pedagogický ústav JAK (1956-58). Ve Filosofickém ústavu ČSAV, kam nastupuje 1958, pracuje jako odborná síla v edičním oddělení a knihovně a po nějaké době to "dotáhne" na vedoucího oddělení. S pedagogickými ústavu je spojen Patočkův návrat ke studiu Komenského a jeho pedagogickému, ale hlavně filosofickému odkazu. Soustředil se především na filosofické základy jeho pedagogiky. Na dlouhou dobu (vlastně až do konce života) to byla jedna z hlavních oblastí jeho filosofického zájmu, jenž byl korunován probádáním a interpretací Komenského celoživotního díla - Všeobecné porady. Ve Filosofickém ústavu se zasloužil o řadu edicí, zejména Aristotela a Hegela. Věnoval se studiu podílu Aristotelovy metafyziky (ontologie) na formování evropské vědy a zabýval se i Hegelovou filosofií a estetikou.

V souvislosti s přípravou a vydáváním díla JAK se Patočka dostává do užšího kontaktu s brněnským klasickým filologem prof. J. Ludvíkovským (1895-1984). Ludvíkovský byl známým odborníkem na středověkou latinu; zabýval se studiem antického humanismu a jeho vlivem na Dobrovského a Komenského. Přeložil Komenského *Innum necessarium*. Přeložil a zabýval se také kontroverzní, tzv. Legendou Kristiánovou. Patočka si Ludvíkovského oblíbil nejen pro jeho odbornou erudici, ale také pro jeho milou a dobrosrdečnou povahu. I proto se také vytvořila jakási parta "přátel Třeště", tvořená Richtrem, Patočkou a Ludvíkovským, na dálku spojená čilou korespondencí a pořádáním každoroční "párty" v Richterově Třešti. Korespondence obsahovala nejen příležitostné pozdravy, sdělení, ale také výměnu názorů.

V jednom z dopisů r. 1951 byl Patočka požádán Ludvíkovským, aby přispěl do sborníku k sedmdesátinám skvělého překladatele a znalce Platónova díla prof. MU Fr. Novotného, jemuž Patočka již r. 1941 (k šedesátinám) složil svůj hold. (10) Od té doby byl mezi nimi navázán jakýsi vztah učitele a žáka. Patočka s vděčností přijímal pozornost, kterou mu Novotný projevoval a opětoval mu velké uznání, ale pokud šlo o vědeckou pravdu, dovedl obhajovat svůj názor i proti jeho autoritě. Dosvědčují to také 4 dopisy, které Patočka poslal Novotnému v tomto pořadí: 20. 11. 1941, 2. 4. 1949, 9. 5. 1949, 8. 6. 1949 a jež dosud nebyly zveřejněny. (9) Delší mezera v této korespondenci by mohla ukazovat na to, že během Patočkova působení v Brně, kde Novotný na MU nejen přednášel, ale také zastával funkci prorektora, mohlo mezi nimi docházet k častějším osobním setkáním. V posledním dopise Novotnému, jenž byl napsán v době, kdy Patočka těžce prožíval problémy spojené s odchodem z FF a stál nad ním existenční otazník, dovedl s pochopením povzbudit člověka, který byl postižen nespravedlivými útoky proti své osobě v tisku. Patočka by rád splnil přání Ludvíkovského (dokonce uvažoval o tématu Vznik metafyziky u Platóna - Aristotela), ovšem zároveň se přiznával, že tento čestný úkol bude moci jen těžko splnit. Píše: "Ovšem jedno Vám neskrývám: nevím, zda budu s to věc skutečně napsat, poněvadž jsem právě nad existenčním propadlístěm, o kterém nevím, kam vede. Zatím pomáhám při stěhování ústavu (Masarykova - JV), které se děje již více než měsíc a bere mi všechnen čas, takže se nedostanu ke studiu ani k pedagogické starosti o rodinu. K tomu přistupuje starost, zda mne ministerstvo převezme, když se mne teď zbavila škola a žádná instituce mne nechce vyplácet. Můj kádrový posudek prý nevypadá na to, abych mohl být uvolněn pro nějakou střední školu, a tak mne podle všeho čeká - zvýšený pětiletý plán. Jak to za těchto okolností bude se studií o metafyzice vypadat, posoudíte snadno sám. A i kdyby věci nedopadly tak zle, kde najít klidnou mysl a soustředění, kterého bych si k práci pro milého a váženého platonika přál?". Článek napsán nebyl. A naštěstí se ani Patočkovy zlé předtuchy zcela nenaplnily.

Šedesátá léta byla ve znamení politického uvolňování. Schylovalo se k Pražskému jaru 1968. I J. Patočka se mohl více a více podílet na vědeckých úkolech Filosofického ústavu a přitom rostla jeho lidská i vědecká autorita. Stále častěji se k němu obraceli o odbornou radu jeho mladší kolegové (I. Dubský, K. Kosík, R. Michňák, J. Pešek aj.) a naopak on - jako nestraní - se musel od nich nechávat školit (jaká ironie?) z marx.-leninismu. Patočkova filosofická práce z r. 1964 o Aristotelovi znamenala mezník: byla odměněna bronzovou medailí ČSAV a její obhajobou získal vědeckou hodnost DrSc. Jeho komeniologické práce spolu s pracemi o Hegelovi a fenomenologii byly ceněny i v zahraničí a Patočka mohl konat služební cesty (pobyty) do ciziny. Z hlavních uvádíme: 1965 Salzburg - kongres Hegelovy společnosti, 1965/66 Mohuč, Lovaň - přednáškový pobyt, Schwäbisch - Hale 1969 - mezinárodní fenomenologické kolokvium, kterého se mj. zúčastnil i Dr. Kündel z Prostějova (nadšenec pro svého prostějovského rodáka E. Husserla). Patočka navazuje nové kontakty a jeho byt v Praze se stává místem mnoha návštěv zahraničních fenomenologů. V r. 1966 u něj pobýval E. W. Orth s chotí, tehdy asistent filosofického semináře Mohučské univerzity, kterému se v Prostějově věnoval právě J. Kühndel. (8)

Nejspíše po Salzberském kongresu o Hegelovi - kdy se Patočka začíná intenzívně zabývat Hegelovou estetikou a dokončuje i překlad jeho Estetiky (vydána 1966) s vlastní fundovanou předmluvou - se mohla u V. Richtera zrodit myšlenka pozvat přítele Patočku do Brna k přednáškám o Hegelově estetice pro studenty "kunsthistorie". V těchto souvislostech se mohlo i uvažovat (spolu s Ludvíkovským) o možnosti trvalejšího uplatnění na brněnské FF a v úvahu připadala katedra dějin filosofie a logiky, která byla této myšlence velmi nakloněna. V pozvání se mohla skrývat i snaha přátel poskytnout J. Patočkovi po úmrtí ženy Heleny atmosféru pochopení a přátelství. Začala první jednání. A tak počal Patočka konat od r. 1966/67 na FF brněnské univerzity přednášky z estetiky a Husserlovy fenomenologie. Jeho tehdejší zaměstnavatel Filosofický ústav ČSAV ho bez problémů uvolňoval. I toto druhé období Patočkova brněnského pobytu bylo nadějně. Je známo, že historie se neopakuje,

ale v tomto případě jako by to neplatilo (nebo jen omezeně). I tento brněnský pobyt, směřující také k získání řádné profesury z filosofie (dějin filosofie), kterou navrhovala spolu se jmenováním za člena korespondenta ČSAV katedra dějin filosofie, jakoby napodoboval ten první.

Jaké bylo tedy další dějství? Jmenovací řízení se dalo do pohybu. Nejdříve, tj. 19. 12. 1966 doc. J. Patočka, DrSc. podává žádost o zahájení řízení. Ustavená návrhová komise (J. Macháček - předseda, J. Ludvíkovský, V. Richter, L. Tošenovský - členové) volí oponenty (J. Popelová, J. Zelený, J. Macháček). Jmenovací řízení proběhlo 2. 3. 1967 před vědeckou radou FF tehdejší UJEP. Po vyslechnutí oponentských posudků a rozpravě, vědecká rada jednomyslně schválila na uzavřeném jednání návrh na jmenování J. Patočky řádným profesorem pro obor dějiny filosofie. Vypracované odborné posudky bez výjimky vyzvedávaly mimořádnou odbornou a vědeckou úroveň jeho prací, zejména z dějin filosofie (Aristotelés, Komenský), pedagogické zkušenosti, morální vlastnosti a charakterovou stránku jeho osobnosti. Závažnost tohoto jmenování dobře vystihují závěrečná slova prof. Macháčka: "Myslím, že každá vysoká škola, která si je vědoma svých závazků vůči vědě a společnosti, by pokládala za svou povinnost jmenování doc. Patočky profesorem, a proto také věřím, že to bude pro naši fakultu ctí, jestliže právě ona toto jmenování navrhne". A ještě prof. Popelová: "Byla veliká škoda, že byl dlouho vzdálen možnosti vychovávat filosofický dorost a UJEP v něm získá znamenitého univerzitního učitele, jímž si zajistí první místo mezi filosofickými pracovišti". (10) Současné při jmenování se řešila otázka pracovního poměru J. Patočky na katedře dějin filosofie FF. Tato záležitost běžela po linii děkan - rektor a podle tehdejší kádrové politiky, tzn., že vedle vyjádření stranických orgánů a organizací ROH se k této věci vyjádřil i uliční výbor, kde je uvedena i tato "duchaplňá" dobová fráze: "Ze zdravotních důvodů se neúčastní žádných brigád". V listopadu 1968 bylo jmenovací řízení ukončeno sdělením ministerstva školství, že prezident republiky jmenoval 15. 11. 1968 doc. Patočku profesorem s účinností od listopadu 1968. Mezitím již UK doháněla to, co zameškala a pověřila J. Patočku řádnou výukou filosofie na FF a urychleně jednala o profesuře. J. Patočka se vrátil na FF UK r. 1968 a setrval zde do svého nuceného penzionování r. 1972.

Srpnové události 1968 a následující normalizace těžce zasáhly i do života prof. Patočky, což je obecně známo. Patočka v jistém smyslu uzavřel své II. brněnské období tím, že přispěl r. 1971 dlo brněnského univerzitního sborníku - řada uměnovědná, zásadní statí z fenomenologie, nazvanou *Der Subjektivismus der Husserlschen und die Forderung einer asubjektiven Phänomenologie*. Stať znamená jistý předěl v Patočkově myšlení (a navazuje na kritický výklad Husserla, který podal již v Úvodu do Husserlovy fenomenologie r. 1965, kdy opouští nejen Husserlovu, ale i svou filosofii subjektivity a přechází vlivem Heideggera k tzv. asubjektivní filosofii. Patočka se zde pustil do nesmírně náročné problematiky, kterou jen velmi těžce zdolával. Vypracoval několik verzí, jak se o tom zmiňuje ve dvou dopisech z r. 1970, určených redaktoru Sborníku prof. A. Kotalovi. Problematika asubjektivní filosofie pak filosofa J. Patočku zaměstnávala do konce života. Článek byl jakýmsi epilogem jak brněnského působení, tak rozloučením s V. Richtrem, který r. 1971 zemřel, aniž mohl dokončit svou práci z filosofie umění, kterou Patočka se zájmem sledoval a velmi ji cenil.

Literatura a prameny

1. Cibulka, Jos.: Jan Patočka a studenti pražské fil. fakulty v období 1945-49. In: *Filozofia* 4/1947.
2. Dubský, I.: *Filosof Jan Patočka*, Praha 1991.
3. Palouš, R.: *Česká zkušenost*, Academia, Praha 1994.

4. Pulec, J., Kalendovská, J.: Masarykova univerzita v letech 1948-49. In: Časopis Slezského zemského muzea, série B, 45-1996
5. K filosofovým šedesátinám. S Janem Patočkou o filosofii a filosofech rozmlouval J. Zumr. In: Filosofický časopis 5/1967.
6. Z dopisů Jana Patočky Robertu Campbellovi do Paříže. In: Filosofický časopis 6/1994.
7. Z dopisů Jana Patočky J. Chalupckému. Milý Chalupcký. In: Revolver revue č. 29.
8. Dvanáct listů Jana Patočky do Husserlova rodného města dr. Glivického. In: Štafeta 2/1991.
9. Ústřední archiv Československé akademie věd. Osobní fond Frant. Novotného. 4 dopisy J. Patočky Fr. Novotnému.
10. Archiv MU v Brně. Osobní fond J. Patočky.
11. Campbell, Rob.: Úvod do existencialismu. In: List sdružení moravských spisovatelů 1/1946.
12. Konečný, R.: Filosofie nicoty a úzkosti. In: Akord 1947, str. 220-24 /Text tvoří výňatky z publikace J.Vítek: Jan Patočka a Masarykova univerzita, vyd. L. Marek, Brno 1998/.